

ПОНЯТТЯ «ЕКСПРЕС-ОБСЛУГОВУВАННЯ» В СУЧАСНІЙ АРХІТЕКТУРНІЙ ПРАКТИЦІ

Рябець Ю. С., аспірант

Київський національний університет будівництва і архітектури

Анотація. У статті розкривається зміст поняття «експрес-обслуговування» з точки зору сучасної архітектури. Визначаються архітектурні об'єкти, які надають даний вид обслуговування. Окреслюється ряд проблем, пов'язаних з подальшим розвитком даного виду громадського обслуговування, та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: експрес-обслуговування, мобільні об'єкти експрес-обслуговування.

Аннотация. Рябец Ю. С. Понятие «экспресс-обслуживания» в современной архитектурной практике. В статье раскрывается содержание понятия «экспресс-обслуживание» с точки зрения современной архитектуры. Определяются объекты, которые предоставляют данный вид обслуживания. Очерчивается ряд проблем, связанных с дальнейшим развитием даного вида общественного обслуживания, и возможные пути их решения.

Ключевые слова: экспресс-обслуживание, мобильные объекты экспресс-обслуживания.

Annotation. Riabets Y. S. The notion «express-service facilities» in modern architectural practice. The contents of the notion opens in article «express-service facilities» with standpoints of the modern architecture. It are defined objects, which give this type of the service. In this article, it is outlined row of the problems, in accordance with the further development of this type of the public facilities, and possible ways of their decision.

Keywords: the express-service facilities, mobile objects of express-service.

Постановка проблеми. У зв'язку з постійно зростаючою мобільністю міського населення та його прагненню отримати послуги під час пересування по місту, виникає проблема у створенні громадського обслуговування, яке б могло задовольнити такі спонтанні потреби, надати якісно та швидко необхідні послуги. Задовольнити такі специфічні потреби покликані «підприємства експрес-обслуговування» – павільйони, кіоски, мобільні споруди. Проблема полягає в тому, що існуючі об'єкти експрес-обслуговування, часто-густо з'являлися хаотично, проектувалися низько кваліфікованими проектувальниками, виготовлялися кустарним способом, і, як наслідок, їх скопчення руйнувало цілісність та естетичність пішохідних міських просторів за рахунок різнохарактерності свого зовнішнього вигляду. Виникає нагальна необхідність у науковому обґрунтуванні та уточненні самого поняття «експрес-обслуговування», розробці принципів та прийомів формування об'єктів експрес-обслуговування.

Зв'язок роботи з важливими науковими або практичними завданнями. Стаття написана у відповідності з планом НДР кафедри дизайну архітектурного середовища Київського національного університету будівництва і архітектури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення наукових публікацій та досліджень з даної проблеми та споріднених з нею, показало відсутність визначення поняття «експрес-обслуговування», як специфічного виду громадського обслуговування, а також визначення об'єктів, які надають даний вид послуг. Водночас, розглянуті та вивчені окремі групи архітектурних об'єктів, які можуть надавати послуги експрес-обслуговування. Зокрема, Г. Кузьміна в своїй дисертації, досліджує підприємства дрібно роздрібної торгівлі, до яких відносить кіоски та павільйони, що «...мають постійне просторове місцезнаходження» [3], тобто з *тривалим терміном експлуатації на одному місці* (курсивом визначення автора статті). В свою чергу, дослідник мобільних будівель та споруд Г. І. Шемседінов вважає доцільним застосування мобільних будівель та споруд для організації експрес-обслуговування великих міст, не тільки для задоволення постійних потреб в швидкому обслуговуванні, але й для проведення різноманітних фестивалів, виставок, ярмарок, різноманітних спортивних змагань тощо, тобто для задоволення періодичних та епізодичних потреб міст в громадському обслуговуванні. Таким чином, існуючі публікації та наукові дослідження не дають повної картини про зміст поняття «експрес-обслуговування» та архітектурних об'єктів, які забезпечують населення міст даним видом громадського обслуговування.

Задача статті – визначення поняття «експрес-обслуговування» в сучасній архітектурній практиці, виявлення особливостей формування та подальшого розвитку даного виду громадського обслуговування, та архітектурних об'єктів, що його надають.

Результати дослідження. Звертаючись до передумов виникнення експрес-обслуговування, можна зазначити, що в сучасній архітектурній теорії поняття «експрес-обслуговування» як різновиду громадського обслуговування, а звідси й поняття архітектурних об'єктів, які надають послуги з даного виду обслуговування, є надзвичайно невизначеним.

Експрес-обслуговування є частиною системи громадського обслуговування, але його специфіка накладає певні обмеження на види діяльності та їх масштаби, які доцільно розвивати в зонах громадської активності. *Експрес-обслуговуванням* є обслуговування, яке не заплановане завчасно, не потребує будь-якої спеціальної підготовки та дозволяє реалізувати потребу населення в одержанні товарів та послуг з мінімальними затратами часу в вузлах міської активності. Синонімом терміну «експрес-обслуговування» є «швидке громадське обслуговування».

В радянські часи сформувався термін «супутне обслуговування», який мав досить широке визначення, а іноді вважався синонімом поняття «експрес-обслуговування». Суть терміну «супутне обслуговування» полягала

в тому, що «підприємства обслуговування повинні розміщуватися в структурі міста в зв'язку з системою транспортних зупинок в тих місцях, де основні потоки населення переходять від транспортного до пішохідного руху до місця проживання або роботи. Таке розміщення (з урахуванням обов'язкової пішохідної доступності зупинок громадського транспорту) одночасно забезпечує охоплення кожним підприємством території, яка ним обслуговується, в межах пішохідної доступності незалежно від меж мікрорайону» [3]. Супутнє обслуговування, перш за все, має на увазі формування з декількох підприємств торгових центрів, які б безпосередньо знаходилися в межах транспортної та пішохідної доступності, таким чином скорочуючи затрати часу по отриманню послуг споживачами, за рахунок розміщення «на шляху» руху споживача. Такі торгові центри формувалися з підприємств стандартного обслуговування, які надавали товари та послуги найбільш масового, регулярного попиту, асортимент яких не потребує спеціальної уваги, ознайомлення та вибору, та декількох підприємств виборчого обслуговування, яке розраховане на використання частини вільного часу та надання товарів та послуг за індивідуальними смаками споживачів [4].

Слід зазначити, що спільним між поняттями «супутнє обслуговування» та «експрес-обслуговування» є прагнення до скорочення затрат часу на обслуговування населення, яке відвідує дані підприємства (за рахунок їх розміщення та надання стандартного обслуговування), а також розміщення їх в межах мінімальної пішохідної доступності. При організації супутнього обслуговування ці основні завдання виконувалися за рахунок розміщення торгових центрів громадського обслуговування в зонах насиченого транспортного та пішохідного руху – крупних транспортно-пересадкових вузлах міста, біля станцій метро. Часто термін «супутнє обслуговування» застосовують до підприємств та закладів громадського обслуговування, які розміщені в місцях з інтенсивним транспортним та пішохідним рухом та розраховані на транзитне відвідування, тобто отримання послуг «на шляху» пересування по місту. Розміщення закладів культурно-побутового обслуговування з розрахунком на транзитне відвідування також є спільною рисою в поняттях «супутнього обслуговування» та «експрес-обслуговування», таким чином можна вживати словосполучення «супутнє експрес-обслуговування».

Іноді підприємства швидкого обслуговування відносять до системи наближеного громадського обслуговування, що є не виправдано. Термін «наближене громадське обслуговування» виник в процесі розв'язання протиріччя між прагненням до укрупнення підприємств торгівлі та побутового обслуговування шляхом створення торгових центрів на перетині великих транспортних магістралей та скорочення радіусів пішохідної доступності. Він передбачає створення одночасно з крупними торговими центрами (універсамми), які забезпечують стандартне обслуговування в радіусі до 800 метрів, невеликих підприємств культурно-побутового обслуговування,

наближених до житла, з меншим радіусом обслуговування [3]. Мета ж організації експрес-обслуговування наблизити послуги до споживача, який пересувається по місту, в місцях концентрації громадських функцій.

Потреба в такому виді громадського обслуговування у великих та середніх містах виникла у зв'язку з інтенсивним зростанням мобільності населення, яке прагне отримати різні послуги, у тому числі культурно-побутові під час пересування по місту. Існуюча мережа культурно-побутового обслуговування в великих та середніх містах України далеко не завжди розрахована на таке транзитне відвідування. Формування груп, а також цілих комплексів підприємств експрес-обслуговування у великих та середніх містах відбувається у зонах концентрації громадської активності, таких як: торгові вулиці та площі, транспортно-пересадкові вузли, метровузли, зони вокзалів, аеропортів, міські парки, адміністративно-ділові зони, території біля громадсько-культурних центрів тощо. Для малих міст створення підприємств експрес-обслуговування дасть змогу поліпшити первинне обслуговування населення в тих місцях, де спостерігається його нестача або відсутність. Ефективність застосування підприємств експрес-обслуговування в сучасній архітектурно-містобудівній практиці ґрунтується на ряді переваг даного виду громадського обслуговування. До них належать: обслуговування з мінімальними затратами часу, максимальна наближеність до споживача, здатність швидко реагувати на зміну містобудівної ситуації та споживацького попиту, мобільність.

Основним критерієм, який характеризує та вирізняє громадське експрес-обслуговування від інших видів обслуговування є мінімальний час надання тієї чи іншої послуги споживачу – від 5 хвилин до однієї години. Для різних видів швидкого обслуговування термін надання послуги різний, але він обов'язково є мінімальним. Як правило, одне підприємство надає лише один вид послуг, що дозволяє визначити наступні особливості підприємств експрес-обслуговування:

- обмежений набір функцій;
- звужений асортимент товарів та послуг;
- мінімальна кількість площ, необхідних для виконання функціонального процесу;
- можливість швидкого реагування на зміни містобудівної ситуації та потреб в певному виді обслуговування – можливість передислокації, швидкого монтажу та демонтажу.

Об'єктами, які надають послуги експрес-обслуговування, є різноманітні за функціональним призначенням кіоски, павільйони, палатки, які можуть мати тривалий та середньої тривалості термін експлуатації на одному місці, а також мобільні споруди з короткочасним терміном експлуатації.

Висновки. *Експрес-обслуговуванням* є обслуговування, яке не заплановане завчасно, не потребує будь-якої спеціальної підготовки та дозволяє реалізувати потребу населення в одержанні товарів та послуг з мінімальними затратами часу в вузлах міської активності. Архітектурними

об'єктами, які надають послуги швидкого обслуговування, є підприємства з тривалим та середньої тривалості терміном експлуатації – кіоски, павільйони, підприємства з короткочасним терміном експлуатації – мобільні будівлі та споруди. Основними позитивними якостями даного виду обслуговування є обслуговування з мінімальними затратами часу, максимальна наближеність до споживача, здатність швидко реагувати на зміну містобудівної ситуації та споживацького попиту, мобільність.

Перспективи подальших досліджень в даному напрямку. На Україні потрібно впровадження великого обсягу робіт по впорядкуванню існуючого «стихийного» експрес-обслуговування та розробки проектних пропозицій щодо формування нових, відповідних сучасним умовам, комплексів експрес-обслуговування з урахуванням усіх потреб населення в культурно-побутовому обслуговуванні. Наукові дослідження з питань вивчення, класифікації та розробки рекомендацій по формуванню даного типу громадського обслуговування є надзвичайно актуальними. В подальшому, вивчення даної проблеми та розробка рекомендацій щодо формування підприємств експрес-обслуговування дасть змогу поліпшити обслуговування населення міст України, зробити архітектурно виразними об'єкти швидкого обслуговування.

Література:

1. Кузьміна Г. В. Принципи комплексного формування підприємств дрібно роздрібною торгівлі: Автореферат дис. ... к. арх.: 18.00.02. – К., 2005. – 20 с.
2. Попутное досуговое обслуживание в зонах городской активности: Обзор. Общественные здания. Вып. 1. – М.: 1991. – 45 с.
3. Орлов М. А., Вержбицкий В. В., Федосеева И. Р. Организация и размещение городской торговой сети. – М.: Экономика, 1980. – 120 с.
4. Орлов М. А., Вержбицкий В. В., Матвеева Т. И. Магазины. – М., 1979. – 73 с.
5. Шемседінов Г. І. Проектування мобільних будівель. Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2007. – 144 с.
6. Шемседінов Г. И., Чернявский В. Г. Мобильные здания для города // Строительство и архитектура: Сборник наук. прайц. – К: Будівельник, 1985. – Вип. 21. – С. 29-33.
7. Шемседінов Г. І. Мобільні будівлі обслуговування для Києва // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Збірник наук. праць. – К: КНУБА, 1999. – Вип. 6. – С. 181-189.